

• ZIMOWE PANORAMA SKAŁ

• STAROSTA I STAROŚCINA

• PIASKARNIA

Opis szlaku okrężnego

Turystyczny szlak okrężny po Skalnym Mieście ma długość **3,5 km** i jest oznaczony kolorem zielonym. Na jego przejście należy zarezerwować około trzy godziny. W umieszczonym niżej opisie trasy celowo nie podajemy większości nazw form skalnych, są one bowiem nazwane i oznakowane na miejscu strzałkami. Niektóre z nazw wywodzą się z tradycji pierwszych wypraw w skały w dawnych czasach – Kochankowie, Głowa Cukru, Wieża Elżbiety i inne. Pozostałe pochodzą z czasów współczesnych. Wszystkie nazwy łączy jedno – nawiązują do podobieństwa form skalnych do konkretnych kształtów i obrazów. Z pewnością i Państwo, uruchamiając własną fantazję, będziecie nadawać wymyślone przez siebie nazwy ogladającym skałom i głazom. Nasz opis trasy zawiera fakty i ciekawostki, których nie podają tablice informacyjne. *Do miasta skalnego należy wchodzić przez nowo wybudowaną bramę przy tzw. „Piaskowni”, obok Centrum Informacji Turystycznej.*

Historia i odkrycie miasta skalnego

Przez długie lata wiedza o Skalnych Miastach, leżących w okolicach Teplic nad Metują i Adrspachu, była stosunkowo niewielka. Okoliczni mieszkańcy szukali w nich schronienia, kiedy czuli się zagrożeni w swych domostwach. W skałach znajdowali kryjówkę i ochronę przed niebezpieczeństwami w czasach wojny. Dopiero około roku 1700 z sąsiedniego Śląska zaczęli przybywać do Adrspachu pierwsi pionierzy turystyki. Najstarszy wizerunek Skał Adrspaskich pochodzi z roku 1739.

Wiele znaczących postaci historycznych miało okazję podziwiać Skalne Miasta w Adrspachu i Teplicach. Między innymi królowa pruska Luisa, król polski i kurfirst saski Fryderyk August, Antonín hrabia Szpork z Kuksu, cesarz Józef II, cesarz austriacki Karol i wielu innych.

W roku 1824 wśród skał wybuchł wielki pożar lasu trwający kilka tygodni, który zniszczył prawie całą roślinność leśną. Dopiero wówczas skalne labirynty stały się bardziej dostępne, a właściciele tych ziem rozpoczęli budowanie pierwszej sieci szlaków turystycznych zarówno w Adrspachu.

- ▲ Najstarsze opracowanie pierworysów skał datuje się prawdopodobnie od roku 1723.
- ▶ Najstarsza znana mapa z 1789 roku.

Praktyczne informacje dla zwiedzających

Jak się zachowywać na obszarze CHKO Broumovsko

(CHKO – Obszar Chronionego Krajobrazu – Broumowszczyzna). Skały Adrspaskie od roku 1933 wchodzi w skład Narodowego Rezerwatu Przyrody i stanowią najcenniejszy obszar kompleksu CHKO – Obszaru Chronionego Krajobrazu Broumowszczyzny. Dlatego podczas zwiedzania danego terenu należy dostosować się do przepisów § 26 ustawy nr 114/1992 Dz.U.

Zapoznajmy się przynajmniej z niektórymi: na całym terenie Narodowego Rezerwatu Przyrody skał Adrspasko-Teplickich obowiązuje zakaz: **palenia papierosów, rozpalania ogniska, jazdy na rowerach, schodzenia z wyznaczonej trasy turystycznej, zrywania i niszczenia wszystkich roślin. Psy na trasie mogą być prowadzone tylko na smyczy. Jest zakazane również rycie napisów na skałach bądź innym sposobem uszkodzenie unikatowych pamiątek przyrody.**

Dziękujemy wszystkim zwiedzającym za dostosowanie się do obowiązującego regulaminu i wierzymy, że wspólnymi siłami potrafimy zachować przyrodę dla przyszłych pokoleń.

Informacje kontaktowe

Gdzie nas Państwo znajdują

Jak to jest daleko

- ▶ Praga **180 km**
- ▶ Hradec Kralove **70 km**
- ▶ Nachod **35 km**
- ▶ Wrocław **110 km**
- ▶ Walbrzych **30 km**
- ▶ Kłodzko **60 km**
- ▶ Berlin **360 km**
- ▶ Amsterdam **975 km**
- ▶ Wiedeń **370 km**

Czas otwarcia

Skały są otwarte codziennie i całorocznie, bez ograniczenia.

Turystyczne informacje

TIC Adrspach
CZ - 549 57 Dolní Adršpach 26
Tel.: +420 491 586 012
Komórka.: +420 731 151 656
E-mail: info@skalyadrspach.cz

Design a mapa: PINstudio
Foto: Jan Záliš, archiv TSA © 2018

Partnerskie portale informacyjne

www.kladskepomezi.cz
www.broumovsko.cz

Oficjalna prezentacja regionu:
www.skalyadrspach.cz

Wydał:
Technické služby Adršpach, s. r. o.

SKAŁY ADRSZPASKIE

POLSKI

Szczegółowy opis turystycznego szlaku okrężnego po skalnym mieście

Historia i odkrycie miasta skalnego

- Wodospad
- Skalne jeziorko, przepłynięcie łódką
- Widok i wielka panorama
- Echo
- Zalany kamieniołom

www.skalyadrspach.cz

Wielka pętla

Opis trasy i interesujące miejsca na trasie

[01] Dzban (Džbán) – potężna skalna baszta przy drodze, po lewej stronie, po raz pierwszy została zdobyta przez Josefa Janebę, Miroslava Jedličkę i pioniera wspinaczek skalnych Rudolfa Otto Bausche w maju 1935 roku. Pierwsza droga wspinaczkowa prowadzi szczyliną w lewej części ściany frontowej do wielkiego okna i na wierzchołek. Unikalne sześciometrowe okno skalne tworzy „ucho” dzbana. *Sto metrów dalej, z prawej strony dochodzi zielony szlak od Echa. Tędy będziemy wracać po przejściu całego szlaku po Skalnym Mieście. My teraz idziemy prosto do Głowy Cukru.*

[02] Głowa Cukru (Homole cukru) – jedna z najbardziej charakterystycznych adrspaskich form skalnych. Piękny opis tej skały odnaleźć możemy w książce Kindla „Niezawodny przewodnik po szlakach w maju 1935 roku. Pierwsza droga wspinaczkowa prowadzi szczyliną w lewej części ściany frontowej do wielkiego okna i na wierzchołek. Unikalne sześciometrowe okno skalne tworzy „ucho” dzbana. *Sto metrów dalej, z prawej strony dochodzi zielony szlak od Echa. Tędy będziemy wracać po przejściu całego szlaku po Skalnym Mieście. My teraz idziemy prosto do Głowy Cukru.*

Metuja. Przez wiele lat trwał spór, gdzie znajduje się źródło rzeki Metuji. Ostatecznie cały problem rozstrzygnięto w roku 1975 rozporządzeniem urzędowe. Od tego czasu Metuja zaczyna swój bieg na wzniesieniu, na zachód od Skał Adrspaskich, nad Hodkovicami i Janovicami. Przepływa przez górny odcinek Wilczego Wąwozu, przez sztuczne jezioro, z którego Wielkim i Małym wodospadem spływa do Skalnego Miasta, a stamtąd płynie do wyjścia ze Skał Adrspaskich. Metuja ma długość 71 km i łączy się jako lewobrzeżny dopływ z Łabą w Josefovie. Powierzchnia dorzecza wynosi 610 kilometrów kwadratowych. *Pięćdziesiąt metrów dalej, na skrzyżowaniu szlaków pod Małymi Organami z prawej strony przepływa Potok Rzerzichowy.*

[03] Zbieg rzeki Metuji i Potoku Rzerzichowego (Řeřichový potok) stanowi przykład środowiska roślin pływających i wodnych. Gatunkiem szczególnie godnym uwagi jest zdrojek, największy w Czechach gatunek mchu. *Od zbiegu Metuji i Potoku Rzerzichowego idziemy w lewo do Gotyckiej Bramki, stanowiącej wejście do skalnych wąwozów.*

[04] Brama Gotycka (Gotická branka) – polecik ją wybudować – wraz z całą siecią chodników turystycznych, mostów, kładek i schodów – Ludvík Karel Nádherný w 1839 r. Tutaj znajdowało się pierwsze wejście w skały; dlatego część trasy do Bramy Gotyckiej jest nazywana „Skalnym przedmieściem”. Okolice Bramy Gotyckiej są pięknym przykładem środowiska, w którym występują mchy i paprocie. Wśród mchów najciekawsza jest porostnica wielokwiatowa, a wśród paproci paprotka zwyczajna, paproć, paprotnica krucha. *Wąwozami dojdziemy przez Słoniowy Rynek do Zęba, Diabelskiego Mostu i Wieży Elżbiety.*

[05] Słoniowy Rynek (Sloní náměstí) – można tu zaobserwować florę chłodniejszych części Skalnego Miasta, miejsce to ma typowy mikroklimat charakterystyczny dla inwersyjnych jarów. Pojawiają się tu gatunki, które zwykle rosną co najmniej 200 metrów wyżej niż Słoniowy Rynek. Na przykład kaczeniec, podbiałek alpejski, rutewka orlikolistna, kozłek, modrzyk górski.

[06] Ząb (Zub) – na wysokiej, wysmukłej baszcie skalnej wykuto napis w języku niemieckim i umieszczono tablicę pamiątkową z zaznaczeniem poziomu wody podczas powodzi 23 czerwca 1844 roku. Pierwszego wejścia na Ząb dokonali w dniu 8 sierpnia 1964 Karel Hauschke i Jaroslav Krecbach.

[07] Po lewej stronie Zęba znajduje się **Diabelski Most** (Čertův most), którego sklepienie mierzy dwadzieścia jeden metrów.

[08] Na trasie, nad skalnym przejściem wznosi się **Wieża Elżbiety** (Eliščina věž). Pierwszego wejścia na tę piękną skałę dokonali już w roku 1947 wspinacze z Náchodu – Vladimír Škaroupka, Miloslav Jirka i Miroslav Tomek. *Przechodzimy przejściem w skalach i idziemy dalej obok Gromowego Kamienia z wykutym reliefem.*

[09] Gromowy Kamień (Hromový kámen) – z tym interesującym głazem wiąże się wydarzenie, które podobno miało miejsce w roku 1772. Mógłby o tym zaświadczyć napis wyciosany na kamieniu, dziś już niestety nieczytelny. Dlatego musimy opierać się na informacji pisanej, pochodzącej z początku XIX wieku. W roku 1772 Skały Adrspaskie zwiedzało dwóch Anglików. Przeszli przez Skalne Miasto i postanowili, a był to w owych czasach dość odważny czyn, dokonać obserwacji burzy bezpośrednio w skałach. Osiem dni czekali na przyjście tego zjawiska. Gdy ósmego dnia nastąpiła noc, a nad skały nareszcie nadciągnęły groźne, burzowe chmury, Anglicy sami, bez przewodnika weszli w dziewiczy teren. Wkrótce nad Skalnym Miastem rozpętała się potężna burza. Gromy huczały w wąwozach, deszcz lał jak z cebra, a błyskawice raz po raz rozświetlały ciemności. Anglicy schowali się przed deszczem pod przewieszoną skałą. Ledwo się pod nią schronili, gdy nieopodal uderzył piorun. Z przeciwnego zbocza oderwał się ogromny blok skalny i z łoskotem uderzył w skałę tuż nad wystraszonymi Anglikami. Szczęśliwie nie zranił żadnego z żadnych przygód podróżników. O świcie, gdy burza ustała, obaj wędrowcy bładzi i przestraszeni wrócili do gospody. Drugiej takiej nocy – jak twierdzili – nie chcieliby przeżyć za żadne skarby świata. *Pięćdziesiąt metrów za Gromowym Kamieniem szlak okrężny skręca w prawo, w lewo prowadzi odgałęzienie do Wielkiego Wodospadu i Jeziorka, gdzie możemy odbyć rejs łodzią.*

[10] Mały wodospad (Malý vodopád) – na prawo od wodospadu wybija źródło wody pitnej. W przewodniku turystycznym wydanym w roku 1840 w Lipsku opisano to miejsce następująco: „W końcu dochodzimy do małej kotlinki otoczonej skałami i zaroślami, którą nawiliża Srebrny Strumyczek. Są tu siedzenia dla odpoczynku, grają harfistki, a odpoczywający wędrowcy żartują i posilają się przy stojącym nieopodal kramie z piernikami. Srebrzyste źródło wytryska z ciemnej szczeliny skalnej, w obramowaniu drobnych, uroczych niezapominajek”.

[11] Schody z prawej strony prowadzą obok napisu, który poświadcza, że naprawiono je w roku 1820.

[12] Popiersie Johanna Wolfganga Goethego z tablicą pamiątkową – dokumentującą odwiedzinę poety w Skałach Adrspaskich, w dniu 31 sierpnia 1790. Tablicę odsłonił 10 lipca 1932 roku baron Nádherný. Autorem popiersia jest rzeźbiarz Emil Schwantner.

[13] Wielki wodospad (Velký vodopád) spada między skały z wysokości szesnastu metrów.

[14] Skalne jezioro, przepłynięcie łódką (Jezírko) – to tutaj, na przełomie XVIII i XIX wieku hrabia Blümen gen polecił zbudować stawido. Zbiornik służył do spławiania wyciętego drewna. W atrakcję turystyczną jezioro zmieniło się w roku 1857, kiedy to rozpoczęto pierwsze rejsy na łodziach. *Od jeziora wracamy z powrotem tą samą drogą do skrzyżowania przed Gromowym Kamieniem, gdzie szlak okrężny prowadzi przez tzw. Nowe Partie do miejsca widokowego skąd widać Kochanków.*

[15] Nowe Partie (Nová partie) udostępniono turystom w roku 1890.

[16] Kochankowie (Milenci) to najwyższa i najbardziej znana forma skalna w Skałach Adrspaskich. Wysokość tej grupy skalnej, mierzona od strony doliny, wynosi około 100 metrów. Między postaciami Kochanka i Kochanki widoczna jest szczelina w kształcie okna o wysokości dziesięciu metrów. Pierwsze wejście na tę skalną basztę powiodło się 18 czerwca 1923 roku – zdobywcami byli wspinacze niemieccy – Otto Dietrich, Wilhelm Fiehl i Otto Rülke. *Z miejsca widokowego schodzimy po schodach na rozdrożu pod Węglarska. Drogą w lewo możemy po około sześćdziesięciu metrach dojść do skalnej kaplicy pod północno-zachodnimi ścianami Kochanków.*

[17] Tablica pamiątkowa w jaskini skalnej po lewej stronie Rzerzichowego Potoku upamiętnia tragiczną śmierć Josefa Emanuela Nádhernego w czasie wspinaczki na

Kochanka, w roku 1929. Rodzina Nádherných posiadała włości adrspaskie w latach 1828–1945. Dzięki rozległym pracom adaptacyjnym i budowaniu nowych szlaków turystycznych w czasie ich panowania Skalne Miasto stało się popularnym miejscem wycieczkowym. Pozostałe nazwiska na metalowych tablicach należą do wspinaczy, którzy związali swe życie z tutejszymi skałami. *Z rozdroża pod Węglarską idziemy szlakiem okrężnym wspi1 nając się po schodach na miejsce widokowe Wielka Panorama.*

[18] Widok i wielka panorama (Velké panoráma) – z lewej strony widzimy gładkie wierzchołki Gilotyn, w tyle Kochanków (tym razem z drugiej strony), na prawo widać początek Rzerzichowego Wąwozu (Řeřichová rokle). *Z miejsca widokowego Wielka Panorama cofamy się czterdzieści metrów z powrotem i pod wysmukłą wieżą skalną nazwaną Komin Cukrowni dochodzimy do miejsca widokowego na Starostę.*

[19] Punkt widokowy na Starostę – otwiera się tutaj przed nami jeden z najpiękniejszych widoków: na prawo widzimy Starościnę, w środku Starostę, a jeszcze bardziej w prawo potężny masyw Szczepańskiej Korony. Wszystkie te wierzchołki zostały zdobyte już w latach dwudziestych ubiegłego wieku. *Z miejsca widokowego schodzimy w dół po stromych schodach i ponownie wchodzimy między Starostę a Starościnę. Przechodzimy wąskim wąwozem zwanym Mysia Dziura i wygodną drogą idziemy do Echa.*

[20] Echo (Ozvěna) – tutaj, począwszy od roku 1783, dla zabawienia turystów grano na waltorniach i strzelano z moździerza. Huk wystrzału siedem razy wracał odbity od ścian Krzyżowego Wierchu (Křížový vrch). *Od Echa droga prowadzi nas w prawo aż do skrzyżowania przy Głowie Cukru, gdzie kończy się szlak okrężny. Znana nam już drogą wracamy do kasy biletowej.*

[21] Zalany kamieniołom – wokół jeziora (za kasą biletową przy Centrum Informacyjnym) przygotowano trasę okrężną (1,5 km) z miejscami do odpoczynku.

Legenda mapy okręgu trasy zwiedzania

1. Dzban
2. Głowa cukru
3. Zbieg rzeki Metuji i Potoku Rzerzichowego
4. Brama Gotycka
5. Słoniowy Rynek
6. Ząb
7. Diabelski Most
8. Wieża Elżbiety
9. Gromowy Kamień
10. Mały wodospad
11. Schody
12. Popiersie J. W. Goethego
13. Wielki wodospad
14. Skalne jezioro, przepłynięcie łódką
15. Nowe Partie
16. Kochankowie
17. Tablica pamiątkowa
18. Widok i wielka panorama
19. Punkt w. na Starostę
20. Echo
21. Zalany kamieniołom

- I. Wejście w skały
- II. Wejście na jezioro
- V. Widok

